

**SPOKOJNOSŤ S KLINICKOU PRAXOU, KOMPETENCIAMI A VZDELÁVANÍM
V OŠETROVATEĽSTVE NA SLOVENSKÝCH UNIVERZITÁCH
SATISFACTION WITH CLINICAL PRACTICE, COMPETENCES AND EDUCATION
IN NURSING AT SLOVAK UNIVERSITIES**

NEMCOVÁ Jana¹, HLINKOVÁ Edita¹, OVŠONKOVÁ Anna¹, DERŇAROVÁ Ľubica², BOTÍKOVÁ Andrea³, POLIAKOVÁ Nikoleta⁴, KADUČÁKOVÁ Helena⁵, SLAMKOVÁ Alica⁶, JANKECHOVÁ Monika⁷, VISIERS-JIMÉNEZ Laura⁸, KAJANDER-UNKURI Satu⁹

¹ *Univerzita Komenského v Bratislave, Jesseniova lekárska fakulta v Martine, Ústav ošetrovateľstva, Martin, Slovenská republika*

² *Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra ošetrovateľstva, Prešov, Slovenská republika*

³ *Trnavská univerzita v Trnave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Katedra ošetrovateľstva, Trnava, Slovenská republika*

⁴ *Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta zdravotníctva, Trenčín, Slovenská republika*

⁵ *Katolícka univerzita v Ružomberku, Fakulta zdravotníctva, Katedra ošetrovateľstva, Ružomberok, Slovenská republika*

⁶ *Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Katedra ošetrovateľstva, Nitra, Slovenská republika*

⁷ *Sekcia zdravia, odbor zdravotníckeho vzdelávania Ministerstva zdravotníctva SR, Bratislava, Slovenská republika*

⁸ *Department of Nursing Science Fundación San Juan de Dios, Centro de Ciencias de la Salud San Rafael, Universidad Antonio de Nebrija, Madrid, Spain*

⁹ *University of Turku in Turku and Diaconia University of Applied Sciences in Helsinki, Finland*

ABSTRAKT

Úvod: Klinická prax u končiacich študentov v ošetrovateľskom vzdelávaní si zasluhuje pozornosť vo vzťahu ku kompetenciám, ako aj pre rozhodovanie o zotrvaní v profesii.

Ciele: Zistiť u študentov pred ukončením štúdia na slovenských univerzitách vnímanie klinického prostredia, sebahodnotenie kompetencií a spokojnosť s ošetrovateľským vzdelávaním.

Metódička: Dizajn prierezového výskumu bol súčasťou rozsiahlejšieho európskeho projektu *Competence of nursing students in Europe*, pod gesciou Turku Univerzity vo Fínsku. Súhlas s publikovaním národných výsledkov bol získaný podpísaním zmluvy s účasťou na medzinárodnom projekte. Študenti participovali na online vyplnení dotazníkov *Clinical Learning Environment (CLES)* and *Supervision* a *The Nurse Competence Scale (NCS)*. Pre štatistické spracovanie výsledkov sme použili deskriptívnu a induktívnu štatistiku, kde $P < 0,05$; Pearsonove korelačné koeficienty a intervaly spoľahlivosti (*Confidence Interval, CI*).

Výsledky a diskusia: Celkové skóre hodnotenia klinickej praxe podľa CLES bolo 5,4 ($SD \pm 2,0$). Najpozitívnejšie bolo hodnotené prostredie klinického pracoviska 6,0 ($SD = 2,2$); najnižšie hodnotený bol vzťah študenta s mentorom 5,1 ($SD = 2,7$). Vzťah medzi hodnotením klinického vzdelávacieho prostredia a kompetenciami študentov bol štatisticky významný a pozitívny ($r = 0,41$; $P < 0,0001$), ako aj korelácie pre každú kategóriu kompetencií NCS a každú subdimenziu CLES. Najsilnejšie boli korelácie medzi pomáhajúcou rolou a pedagogickou atmosférou na oddelení ($r = 0,44$; $P < 0,0001$) a pomáhajúcou rolou

a vzťahom s mentorom ($r = 0,40$; $P < 0,0001$). Študenti ošetrovateľstva s veľmi dobrou úrovňou kompetencií mali pozitívnejšie vnímanie klinického vzdelávacieho prostredia.

Záver: Kvalitná prax a vzdelávanie podporujú rozvoj kompetencií v ošetrovateľstve, poskytovanie bezpečnej starostlivosti a sú aj motiváciou pre zotrvanie v profesii sestry.

Kľúčové slová: Klinická prax. Kompetencie. Študenti. Ošetrovateľstvo. Vzdelávanie. Nurse competence scale (NCS). Clinical Learning Environment and Supervision (CLES).

ABSTRACT

Introduction: Clinical practice, for graduating students in nursing education, deserves attention in relation to competences, as well as for deciding whether to stay in the profession.

Objectives: To determine students' perception of the clinical environment, self-assessment of competences and satisfaction with nursing education before completing their studies at Slovak universities.

Methodology: The cross-sectional research design was part of the larger European project *Competence of nursing students in Europe*, under the auspices of Turku University in Finland. Consent to publish national results was obtained by signing a contract with participation in an international project. Students participated in filling out *The Clinical Learning Environment (CLES)* and *Supervision* and *The Nurse Competence Scale (NCS)* questionnaires online. For the statistical processing of the results, we used descriptive and inductive statistics, where

$P < 0.05$, Pearson's correlation coefficients and confidence intervals (Confidence Interval, CI).

Results and discussion: The total CLES score was 5.4 (SD $\pm$ 2.0). The most positive rating was the environment of the clinical workplace 6.0 (SD $\pm$ 2.2); the lowest rated was the student's relationship with the mentor 5.1 (SD $\pm$ 2.7). The relationship between ratings of the clinical learning environment and student competencies was statistically significant and positive ($r = 0.41$; $P < 0.0001$), as were the correlations for each NCS category and each CLES subdimension. The strongest correlations were between the helping role and the pedagogical atmosphere ($r = 0.44$; $P < 0.0001$) and the helping role and the relationship with the mentor ($r = 0.40$; $P < 0.0001$). Nursing students with a very good level of competence had a more positive perception of the clinical learning environment.

Conclusion: High-quality practice and education support the development of nursing competencies, the provision of safe care and are also motivation for staying in the nursing profession.

Key words: Clinical practice. Competences. Students. Nursing. Education. Nurse competence scale (NCS). Clinical Learning Environment and Supervision (CLES).

ÚVOD

Klinická ošetrovateľská prax podporuje u študentov ošetrovateľstva rozvoj kompetencií a je dôležitá pre nadobudnutie skúseností pred nástupom do praxe a budúcou profesionálnou kariérou sestry (Kaihlanen et al., 2020). Fluktuácia nových sestier v súčasnosti je problémom pre zdravotnícke systémy v celej Európe. Európska štúdia Kajander-Unkuri et al. (2020) uvádza, že až 25,6 % končiacich študentov ošetrovateľstva uvažovali o zanechaní povolania sestry, čo má negatívne dôsledky pre pacientov a zdravotníctvo, ako aj ekonomickú stránku vzdelávania sestier (Svetová zdravotnícka organizácia, 2020). Zhoršenie nedostatku sestier v systéme spôsobila aj pandémia COVID-19, čo malo vplyv najmä na staršie sestry, ktoré sa rozhodovali o odchode do dôchodku (Buerhaus et al., 2020).

Klinická prax pred ukončením vzdelávania v ošetrovateľstve, ktorá sa realizuje v poslednom semestri štúdia, je príležitosťou pre študentov pripraviť sa na nástup na budúce pracovisko. Proces prechodu zo študenta na registrovanú sestru môže byť pozitívny, ale môže byť aj náročný a stresujúci. Študenti sa môžu cítiť neistí a prežívať obavy zo zvýšenej zodpovednosti k zaisteniu bezpečnosti pacienta, či schopnosti integrovať naučené poznatky a zručnosti do reálnej praxe (Labrague et al., 2018). Štúdia Saarikoski et al. (2008) potvrdila, že kvalita klinického vzdelávacieho prostredia závisí od pedagogickej atmosféry na oddelení, vzťahu medzi

učiteľom/sestrou/mentorkou a študentom, štýlu vedenia vedúcej sestry oddelenia a pracovným prostredím na oddelení.

Klinické vzdelávacie skúsenosti slovenských študentov ošetrovateľstva v klinickom prostredí boli preskúmané už predtým (Gurková et al., 2018). Pokiaľ ide o hodnotenie klinickej praxe vo vzťahu k úrovni a rozvoju kompetencií študentov ošetrovateľstva pred ukončením štúdia, predmetom výskumu neboli.

CIELE

Ciele štúdie sa zameriavajú na preskúmanie vnímania klinického prostredia študentmi ošetrovateľstva a vzťahu ku sebahodnoteniu kompetencií a spokojnosti s ošetrovateľským vzdelávaním v období pred ukončením štúdia na slovenských univerzitách. Naša štúdia usiluje o zodpovedanie výskumných otázok, ako hodnotia študenti ošetrovateľstva prostredie klinickej praxe pred ukončením štúdia, ako hodnotenie prostredia klinickej praxe koreluje so sebahodnotením kompetencií, so spokojnosťou so vzdelávaním, so zámermi fluktuácie u študentov ošetrovateľstva ešte pred ukončením štúdia.

METODIKA

Dizajn štúdie a vzorka

Použitý bol dizajn prierezového výskumu, ktorý bol súčasťou rozsiahlejšieho európskeho projektu COMPEUnurse (Competence of nursing students in Europe), pod gesciou Turku Univerzity vo Fínsku, kde bol schválený etickou komisiou (č. 16/2017) v súlade s etickými normami Helsinskej deklarácie (WMA, 2013). Súhlas s publikovaním národných výsledkov bol získaný na základe podpísania zmluvy s účasťou na medzinárodnom projekte. Informovaný súhlas s dobrovoľnou účasťou na výskume sa realizoval online so zachovaním anonymity respondentov. Zber dát sa uskutočnil v akademickom roku 2018/2019 so študentmi ošetrovateľstva zo slovenských vysokých škôl, bezprostredne pred ukončením bakalárskeho štúdia, kde $n = 304 - 307$, čo bolo 52,5 % z celkového počtu končiacich študentov na slovenských vysokých školách v akademickom roku 2018/2019. Priemerný vek bol 22,7 SD $\pm$ 3,4.

Študenti participovali online na vyplnení dotazníkov CLES (*Clinical Learning Environment and Supervision*) a NCS (*The Nurse Competence Scale*).

CLES dotazník bol vyvinutý na hodnotenie klinického vzdelávacieho prostredia a supervízie, kedy prvé výsledky boli publikované autormi Saarikoski, Leino-Kilpi (2002). Pre našu štúdiu bol použitý dotazník CLES, ktorý pozostáva z 28 výrokov, zoskupených do štyroch dimenzií: Pedagogická atmosféra na oddelení (9 položiek); Štýl vedenia vedúcej sestry na oddelení (4); Pracovné prostredie pre ošetrovateľskú prax na oddelení (4) a Vzťah študenta a sestry – mentora (11), kde sú zahrnuté opisy mentorovania študenta, spôsobu supervízie, početnosť supervíznych stretnutí medzi študentom a mentorom. Nástroj bol vybraný na základe jeho širokého využitia v Európe a jej predchádzajúcej validácii v zainteresovaných krajinách, medzi ktorými bolo aj Slovensko od autorov Gurková et al. (2018). Dotazník používa stupnicu 0 – 10, od mimoriadne zlej skúsenosti po mimoriadne dobrú skúsenosť. Cronbachovej alfa dosahovala hodnotu od 0,88 po 0,97.

NCS dotazník bol použitý na sebahodnotenie spokojnosti študentov s nadobudnutými kompetenciami počas vzdelávania v ošetrovateľstve. Pre štúdium transkulturnej adaptácie NCS sme uskutočnili lingvistickú validáciu NCS. Po jej akceptovaní výskumníkmi z Turku univerzity, bola vytvorená online verzia NCS v slovenčine. Dotazník NCS pozostáva

zo 73 položiek rozdelených do siedmich kategórií kompetencií: Pomáhajúca rola (7 položiek), Výučba – koučovanie (16), Diagnostické funkcie (7), Riadenie situácií (8), Terapeutické intervencie (10), Zabezpečovanie kvalitatnej starostlivosti (6) a Pracovná rola (19). Študenti ošetrovateľstva pred ukončením štúdia boli požiadaní, aby ohodnotili svoju vlastnú kompetenciu pomocou vizuálneho analógu na VAS škále od 0 do 100 (0 = nízka úroveň kompetencie; 100 = vysoká úroveň kompetencie) (Meretoja et al., 2004).

NCS dotazník je široko používaný medzinárodne a v predchádzajúcich štúdiách preukázal dôkaz o platnosti a spoľahlivosti (Flinkman et al., 2017). Dotazník NCS dosahoval v tejto štúdii v rámci siedmich kategórií kompetencií Cronbachovej alfa od 0,84 do 0,93.

Štúdia sledovala aj uvažovanie študentov o zmene profesie, o celkovej spokojnosti so vzdelávacím programom v ošetrovateľstve a klinickou praxou. Použitá bola 4 bodová Likertova škála od 1 veľmi nespokojný/á po 4 veľmi spokojný/á.

Štatistické spracovanie

Na spracovanie výsledkov sme použili deskriptívnu a induktívnu štatistiku na hladine štatistickej významnosti 0,05. Vypočítali sme Pearsonove korelačné koeficienty medzi CLES (celkovo a subdimenziami), spokojnosťou s ošetrovateľským programom ako celkom, spokojnosťou s klinickou praxou a uvažovaním o zmene profesie sestry. Pri analýze súvislosti medzi klinickou praxou a úrovňou kompetencií, boli výsledky NCS rozdelené do troch skupín na základe sebahodnotenia kompetencií študentmi (skôr dobrá úroveň: VAS priemer < 50, dobrá úroveň: VAS > 50 – 75 a veľmi dobrá úroveň: VAS > 75 – 100). Intervaly spoľahlivosti (Confidence Interval, CI) s hladinou 95 % boli vypočítané pre modelom stanovené priemerné hodnoty. Všetky štatistické testy boli uskutočnené ako 2-stranné, s hladinou významnosti nastavenou na 0,05. Analýzy boli vykonané pomocou softvéru SAS, verzia 9.4 pre Windows (SAS Institute Inc., Cary, NC, USA).

VÝSLEDKY

Celkové hodnotenie klinickej praxe slovenskými študentmi ošetrovateľstva pred ukončením štúdia podľa výsledkov dotazníka CLES (n = 304 – 307), na škále od 0 (extrémne zlé) až 10 (veľmi dobré) bolo skóre 5,4 (SD ± 2,0). Najpozitívnejšie bolo hodnotené prostredie klinického pracoviska 6,0 (SD = 2,2); najnižšie hodnotené boli vzťah študenta s mentorom, t. j. spokojnosť so supervíziou 5,1 (SD = 2,7) a pedagogická atmosféra na oddelení 5,2 (SD = 2,0). Štýl vedenia vedúcou sestrou/manažérkou na klinickom pracovisku študentov bol hodnotený 5,7 (SD = 2,3) (Tab. 1).

Mentorov klinickej praxe vykonávali sestry (116; 37,8 %), sestry so špecializáciou (72; 23,5 %), vedúce sestry/manažérky na oddelení (102; 33,2 %)

Tabuľka 1 Hodnotenie klinickej praxe podľa CLES na slovenských VŠ (n = 304 – 307)

Dimenzia	mean	SD
Pedagogická atmosféra na oddelení	5,2	± 2,0
Štýl vedenia vedúcej sestry na oddelení	5,7	± 2,3
Pracovné prostredie na oddelení	6,0	± 2,2
Vzťah študenta a sestry – mentora	5,1	± 2,7
CLES celkom	5,4	± 2,0

Tabuľka 2 Kompetencie (NCS) a hodnotenie klinickej praxe a supervízie (CLES) (Pearson's r)

Kompetencie	Hodnotenie klinickej praxe a supervízie (CLES)				
	Pedagogická atmosféra na oddelení (SD)	Štýl vedenia vedúcej sestry na oddelení (SD)	Pracovné prostredie na oddelení (SD)	Vzťah študenta a sestry-mentora (SD)	CLES celkovo mean (SD)
Skupina 1 (n = 99), VAS priemer < 50: skôr dobrá úroveň	4,2 (± 2,0) ²	4,7 (± 2,3) ^{2,5}	4,9 (± 2,0) ^{1,2}	4,2 (± 2,5) ^{3,4}	4,4 (± 2,0) ²
Skupina 2 (n = 168), VAS > 50 – 75: dobrá úroveň	5,5 (± 1,8)	6,0 (± 2,1)	6,2 (± 2,1) ⁴	5,4 (± 2,6)	5,7 (± 1,8)
Skupina 3 (n = 39), VAS > 75 – 100: veľmi dobrá úroveň	6,1 (± 2,0)	6,8 (± 2,1)	7,4 (± 1,9)	6,0 (± 3,0)	6,4 (± 1,8)

Tabuľka 3 Uvažovanie o zmene profesie sestry, spokojnosti so vzdelávaním v ošetrovatelstve, spokojnosti s klinickou praxou vo vzťahu s doménami CLES; upravený priemer (95% CI)

Faktor	Pedagogická atmosféra na oddelení	Štýl vedenia vedúcej sestry na oddelení	Pracovné prostredie na oddelení	Vzťah študenta a sestry-mentora	CLES celkovo	p
Uvažovanie o zmene profesie						
pomerne až veľmi často (n = 37)	4,2 (3,7-4,8) ¹	4,8 (4,1-5,5) ¹	5,5 (4,9-6,1) ¹	4,8 (4,0-5,5) ¹	4,7 (4,2-5,3) ¹	<0,001
nikdy/pomerne zriedka (n = 272)	5,3 (5,1-5,5)	5,8 (5,5-6,0)	6,0 (5,8-6,2)	5,2 (4,9-5,4)	5,5 (5,3-5,7)	
Spokojnosť so vzdelávaním v ošetrovatelstve						
veľmi nespokojný/ nespokojný (n = 33)	4,4 (3,9-5,0) ¹	4,8 (4,0-5,5) ¹	5,3 (4,6-5,9) ¹	4,5 (3,7-5,2) ¹	4,6 (4,1-5,2) ¹	< 0,01
spokojný/veľmi spokojný (n = 275)	5,3 (5,1-5,5)	5,8 (5,5-6,0)	6,0 (5,8-6,2)	5,2 (5,0-5,5)	5,5 (5,3-5,7)	
Spokojnosť s klinickou praxou						
veľmi nespokojný/ nespokojný (n = 44)	4,0 (3,5-4,5) ¹	4,6 (3,9-5,2) ²	4,9 (4,4-5,4) ¹	3,6 (3,0-4,3) ¹	4,1 (3,6-4,6) ¹	-
spokojný/veľmi spokojný (n = 261)	5,4 (5,2-5,6)	5,9 (5,6-6,1)	6,1 (5,9-6,4)	5,4 (5,1-5,7)	5,6 (5,4-5,8)	

a iný (1; 0,3 %). Osobného mentora s fungujúcim vzťahom so študentom uviedlo 72 (23,5 %) študentov. Vzťah s mentorom ako nefunkčný uviedlo 21 študentov (6,8 %). Študenti v počte 26 (8,5 %) nepoznali meno svojho mentora. Mentor počas praxe bol neplánovane vymenený u 11 (3,6 %) študentov. Mentori sa u študenta počas jeho služieb na pracovisku striedali u 69 (22,5 %) študentov. Toho istého mentora malo počas praxe súčasne viac študentov, čo uviedlo 105 (34,2 %) dotazovaných študentov. Míting a diskutovanie mentora so študentom raz alebo dvakrát počas celej praxe uviedlo 83 študentov (27,3 %), menej ako raz za týždeň 15 študentov (4,9 %), raz za týždeň 20 (6,6 %), častejšie ako raz

týždenne uviedlo 60 (19,7 %) študentov.

Hodnotenie klinickej praxe v kontexte kompetencií

Vzťah medzi hodnotením klinického vzdelávacieho prostredia a kompetenciami študentov bol štatisticky významný a pozitívny ($r = 0,41$; $p < 0,0001$). Štatisticky pozitívne významná bola aj korelácia pre každú kategóriu kompetencií podľa NCS a každú subdimenziu CLES. Najsilnejšie boli korelácie medzi pomáhajúcou rolou a pedagogickou atmosférou na oddelení ($r = 0,44$; $p < 0,0001$) a pomáhajúcou rolou a vzťahom s mentorom ($r = 0,40$; $p < 0,0001$). Viac ako polovica končiacich študen-

tov ošetrovateľstva (58,4 %) seba-hodnotením uviedli kompetencie na dobrej úrovni. Študenti ošetrovateľstva s veľmi dobrou úrovňou kompetencií mali pozitívnejšie vnímanie klinického vzdelávacieho prostredia ako študenti s pomerne dobrou alebo dobrou úrovňou kompetencií (Tab. 2).

Signifikantný vzťah medzi kompetenčnou skupinou a hodnotením klinickej praxe a supervízie bol v kategóriách: 1 (Pedagogická atmosféra na oddelení), v ktorej bol štatisticky významný rozdiel medzi skupinou 1 a 2 ($p < 0,001$); 2 (Štýl vedenia vedúcej sestry na oddelení) – štatisticky významný rozdiel medzi skupinou 1 a 3 ($p < 0,001$); 3 (Pracovné prostredie na oddelení) – štatisticky významný rozdiel medzi skupinou 1 a 3 ($p < 0,05$); 4 (Vzťah študenta a sestry-mentora) – štatisticky významný rozdiel medzi skupinou 2 a 3 ($p < 0,05$); 5 (CLES celkovo) – štatisticky významný rozdiel medzi skupinou 1 a 3 ($p < 0,01$).

Pre parametre: uvažovanie študentov o zmene profesie, spokojnosť so vzdelávaním v ošetrovateľstve a spokojnosť s klinickou praxou sme použili 4 bodovú Likertovu škálu (od 1 – veľmi nespokojný/á po 4 – veľmi spokojný/á), kde sme sledovali korelácie ku dimenziám CLES. Intervaly spoľahlivosti (Confidence Interval, CI) s hladinou 95 % boli vypočítané pre modelom stanovené priemerné hodnoty (Tab. 3).

Klinická prax a supervízia bola hodnotená pomocou vizuálnej analógovej škály (VAS) 0 – 10. Zistili sme štatisticky významné rozdiely medzi skupinami 1 (Uvažovanie o zmene profesie) – štatisticky významný rozdiel medzi skupinami ($p < 0,001$); 2 (Spokojnosť so vzdelávaním v ošetrovateľstve) – štatisticky významný rozdiel medzi skupinami ($p < 0,01$).

DISKUSIA

Štúdia predstavuje hodnotenie klinickej praxe s použitím dotazníka CLES a jeho výsledky korelované so sebahodnotením kompetencií, spokojnosťou so vzdelávaním v ošetrovateľstve, s klinickou praxou a zámerom odchodu z profesie u študentov ošetrovateľstva, v čase ukončenia štúdia.

Hodnotenie klinickej praxe študentmi ošetrovateľstva na slovenských VŠ dosahovalo najlepšie skóre pri hodnotení prostredia klinickej praxe, no najnižšie skóre bolo pri hodnotení vzťahu študenta a mentora a pedagogickej atmosféry na oddelení. V rámci spoločného projektu COMPEu, pri hodnotení klinického vzdelávacieho prostredia a supervízie

celkovo, študenti zo Slovenska vykazovali skóre 5,2 (na VAS 0 – 10), kým talianski 7,7; fínski a španielski zhodne 7,6. Študenti zo Slovenska tak mali najmenej pozitívne vnímanie ich klinického vzdelávacieho prostredia (Visiers-Jiménez et al., 2021). Horšie hodnotenie CLES študentmi zo slovenských VŠ mohli vyplývať aj z organizácie supervízie a zodpovednosti mentorov na klinických pracoviskách. Osobného mentora s fungujúcim vzťahom so študentom uviedlo menej ako tretina študentov. Vzťah s mentorom ako nefunkčný uviedlo 6,8 % a 8,5 % študentov nepoznalo ani meno svojho mentora. Nevýhodami pre supervíziu je tiež, ak sa mentori počas praxe neplánovane vymenia (3,6 %), mentori sa u študenta na pracovisku striedajú (22,5 %) a ak toho istého mentora malo počas praxe súčasne viac študentov, čo uviedlo 34,2 %. Zaistiť mentorov pre študentov počas klinickej praxe môže byť pre zdravotnícke pracoviská náročné, čo môže súvisieť s nedostatkom sestier a ich vyťaženosťou. Úlohou mentora na oddeleniach klinického vzdelávania je uľahčiť študentom učenie sa, tiež zapojiť ich do praxe tak, aby sa cítili ako súčasť tímu. Predpokladom, aby sestry zvládali rolu mentorov je, aby mali možnosť vzdelávania sa so zameraním na rozvoj pedagogickej role mentora (Manninen et al., 2015).

Počas klinickej praxe sa plánovanie supervízneho stretnutia študenta s mentorom javí ako zmysluplné (Immonen et al., 2019; Saukkoriipi et al., 2020). Diskusné stretnutia mentora so študentom sa na slovenských VŠ počas celej praxe realizovalo len raz alebo dvakrát u takmer tretiny (27,3 %) študentov, menej ako raz za týždeň malo stretnutie s mentorom 4,9 % študentov, raz za týždeň 6,6 %, a častejšie ako raz týždenne to bolo len 19,7 % študentov. Štúdia Saukkoriipi et al. (2020) uvádza, že študenti, ktorí boli viac spokojní so svojim supervíznym vzťahom s mentorom, lepšie hodnotili aj klinické vzdelávacie prostredie. Mentori, ktorí diskutujú a uvažujú so študentmi a pomáhajú im nájsť odpoveď na problémy súvisiace so starostlivosťou o pacienta, podporujú začlenenie študentov do praxe, čo má vplyv aj na rozvoj kompetencií (Manninen et al., 2015).

Rozdiel v celkovom hodnotení CLES a úrovňou kompetencií medzi študentmi na slovenských VŠ bol štatisticky významný (tab. 2), rovnako ako to bolo aj v ďalších krajinách (Fínsko, Španielsko, Portugalsko, Taliansko a Česká republika) zapojených v projekte COMPEu (Visiers-Jiménez et al.,

2021). Pozitívne vnímanie klinického vzdelávacieho prostredia u študentov ošetrovateľstva pred ukončením štúdia bolo tým lepšie hodnotené, čím lepšia bola úroveň pri sebahodnotení kompetencií. Významná a pozitívna korelácia bola medzi každou kategóriou kompetencií a každou subdimenziou CLES. Tiež štúdia Saukkoriipi et al. (2020), poukázala, že hodnotenie vzťahu medzi študentom a mentorom je jednou z hlavných podmienok pre vnímanie klinického vzdelávacieho prostredia, ako aj rozvoj kompetencií študentov. Úloha mentorov bude v budúcnosti ešte väčšia, keďže počet učiteľov sa znižuje v dôsledku zmenšujúcich sa zdrojov v mnohých krajinách (Immonen et al., 2019). Dôležité je brať túto skutočnosť na zreteľ pri vzdelávaní, organizovaní a vedení mentorov, ktorí môžu významne prispievať k stabilizácii zotrvaní študentov v ich budúcej profesii sestry.

Študentmi v súvislosti s klinickou praxou bola pozitívne hodnotená dobre organizovaná a systematicky vedená prax, ktorá im dáva možnosť pre rozvíjanie ich kompetencií a pomáha odstraňovať nedostatky a súčasne potencuje ich dôveru vo vlastné schopnosti pred vstupom do role sestry. Štúdia Kahlanen a kol. (2020) tiež potvrdila, že dobre organizovaná klinická prax má význam pre individuálne učenie študentov a rozvoj kompetencií. Na základe výsledkov štúdie v rámci projektu COMPEu (Visiers-Jiménez et al., 2021) sa ukázalo, že kvalita konečného klinického vzdelávacieho prostredia by mala byť podľa CLES skóre 7,6 (na stupnici od 0 do 10) pri korelácii s dosahovaním veľmi dobrej úrovne kompetencií podľa nástroja NCS. Študenti slovenských VŠ dosiahli skóre 5,6. Pre rozvoj kvality klinického vzdelávacieho prostredia založeného na dôkazoch bude potrebné realizovať ďalší výskum.

Príprava študentov na profesiu sestry sa spája so vzdelávaním, ako aj vnímaním pracovného prostredia počas praxe. Študenti ošetrovateľstva, ktorí nikdy alebo len zriedkavo uvažovali o zmene profesie, vnímali klinické vzdelávacie prostredia pozitívnejšie (Numminen et al., 2016). Spokojnosť s praxou podporuje aj zámer zostať v profesii sestry, ako sa potvrdilo aj v našej štúdii (Tab. 3). Pozitívne hodnotenie vzdelávania a klinickej praxe študentmi ošetrovateľstva sa stáva predpokladom aj pre elimináciu fluktuácie sestier, ešte pred nástupom na profesiu.

ZÁVER

Pozitívne vnímanie klinickej praxe študentmi ošetrovateľstva tesne pred ukončením štúdia je ovplyvnené sebahodnotením kompetencií a spokojnosti s ošetrovateľským vzdelávaním. Nižšia úroveň hodnotenia vzťahu medzi mentormi a študentami slovenských vysokých škôl je výzvou pre odbornú prípravu sestier – mentorov. Dobre organizovaná klinická prax pod vedením sestier – mentorov dáva študentom možnosť pre individuálne učenie a nadobúdanie skúseností. Kvalitná ošetrovateľská prax a vzdelávanie v ošetrovateľstve prispievajú k rozvoju kompetencií a poskytovaniu bezpečnej a kvalitnej starostlivosti o pacienta a má aj tendenciu motivovať študentov zotrvať v profesii sestry.

Etické aspekty štúdie

Štúdia rešpektovala etické princípy Helsinskej deklarácie a Európsky zákon pre zodpovednú realizáciu výskumu. Online dotazník mohli študenti vyplniť anonymne, bezprostredne po ich poslednej klinickej praxi. Súhlas s použitím nástrojov bol súčasťou projektu, s možnosťou zverejnenia národných výsledkov.

Limitácie štúdie

Hodnotenie priebehu klinickej praxe je závislé aj od vedenia praxe mentormi. Niektoré sestry neprešli školením pre mentorstvo, čo mohlo ovplyvniť aj výsledky supervízie študentov na slovenských VŠ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BUERHAUS P.I., AUERBACH D.I., STAIGER D.O. Older clinicians and the surge in novel coronavirus disease 2019 (COVID-19). *JAMA*. 2020; 323 (18):1777-1778.
- FLINKMAN M., LEINO-KILPI H., NUMMINEN O. et al. Nurse Competence Scale: A systematic and psychometric review. *Journal of Advanced Nursing*, 2017; 73 (5): 1035-1050.
- GURKOVÁ E., ŽIAKOVÁ K., VÖRÖSOVÁ G. et al. Validating the clinical learning environment and supervision and nurse teacher scale (CLES+ T scale) in Slovakia. *Kontakt*. 2018; 20 (1): e3-e10.
- IMMONEN K., OIKARAINEN A., TOMIETTO M. et al. Assessment of nursing students' competence in clinical practice: A systematic review of reviews. *International journal of nursing studies*. 2019; 100: 103-414.
- KAJANDER-UNKURI S., MERETOJA R., KATAJISTO J. et al. Students' self-assessed

- competence levels during nursing education continuum—A cross-sectional survey. *International Journal of Nursing Education Scholarship*. 2020; 17 (1).
- KAIHLANEN A.M., ELOVAINIO M., HAAVISTO E. et al. The associations between the final clinical practicum elements and the transition experience of early career nurses: A cross-sectional study. *Nurse Education in Practice*. 2020; 42: 102680.
- LABRAGUE L.J., MCENROE-PETITTE D.M. Job stress in new nurses during the transition period: An integrative review. *International Nursing Review*. 2018; 65 (4): 491-504.
- MANNINEN K., HENRIKSSON E.W., SCHEJA M. et al. Supervisors' pedagogical role at a clinical education ward—an ethnographic study. *BMC nursing*. 2015; 14: 1-8.
- MERETOJA R., ISOAHO H., LEINO-KILPI H. Nurse Competence Scale: Development and psychometric testing. *Journal of Advanced Nursing*. 2004; 47 (2): 124-133.
- NUMMINEN O., RUOPPA E., LEINO-KILPI H. et al. Practice environment and its association with professional competence and work-related factors: Perception of newly graduated nurses. *Journal of nursing management*. 2016; 24 (1): E1-E11.
- SAARIKOSKI M., ISOAHO H., WARNE T. et al. The nurse teacher in clinical practice: Developing the new sub-dimension to the clinical learning environment and supervision (CLES) scale. *International Journal of Nursing Studies*. 2008; 45 (8): 1233-1237.
- SAARIKOSKI M., LEINO-KILPI H. The clinical learning environment and supervision by staff nurses: Developing the instrument. *International Journal of Nursing Studies*. 2002; 39 (3): 259-267.
- SAUKKORIPI M., TUOMIKOSKI A.M., SIVONEN P. et al. Clustering clinical learning environment and mentoring perceptions of nursing and midwifery students: A cross-sectional study. *Journal of Advanced Nursing*. 2020; 76 (9): 2336-2347.
- VISIERS-JIMÉNEZ L., SUIKKALA A., SALMINEN L. et al. Clinical learning environment and graduating nursing students' competence: A multi-country cross-sectional study. *Nursing & Health Sciences*, 2021; 23 (2): 398-410.
- WHO, World Health Organization (2020). *State of the world's nursing 2020: Investing in education, jobs and leadership*. Geneva: Author.WMA (World Medical Association Declaration of Helsinki) 2013. Ethical principles for medical research involving human subjects. [online] [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b3/>